

O U D - G O R C U M - V A R I A

(9e aflevering, 14 juni 1958)

G O R C U M S E O U D H E D E N

door

Drs. W.A. van der Donk
te Amsterdam

VIII. De Gorcumse Wederdoper Arent Jansz. te Amsterdam in 1536 onthald.

In de thesauriersrekening van Amsterdam uit het jaar 1534/35 (fol.64 Vo), berustend in het oud-archief van deze gemeente, vindt men d.d. 17/22 februari 1535 aantekeningen, waaruit blijkt, dat een zekere Arent Jansz. van Gorcum, anabaptist of wederdoper, te Amsterdam "vuyt sake vanden anabaptisten" is gevangengenomen (geapprehendeert) en dat Jan Thonis zoon, de beëdigde gerechtsbode (gezworen roedrager) van Amsterdam namens het stadsbestuur aan dat van Gorcum een brief heeft overgebracht, waarin inlichtingen omtrent genoemde herdoper worden gevraagd. Ik laat de tekst van de betreffende aantekeningen hieronder volgen :

"Jan Thonis zoon roedrager over (= betreffende) een reyse bij (= door) hem vuytreijsende den XVIIen february gedaen tot Gorchum mit beslooten (= verzegelde) brieve beroerende (= betreffende) eenen Arent Jansz. van Gorchum alhier vuyt sake (= terzake) vanden anabaptisten etc. geapprehendeert (= gevangengenomen) omme van den zelve (= van die) van Gorchum te weeten wat hen vanden voorn. Arent kenlick mocht wesen (= wat zij van deze Arent mochten weten) daer off (= waarvan) hij antwoord gebrocht heeft weder thuys commende den XXIIIe der voors.maant (= 22 februari)- Blijkende bij ordonnan(cie) ende quitan(cie) hier overgheleuvert ----- vii sc (dit is het bedrag dat blijkens betalingsmandaat en overgelegde kwitantie voor de reis is gedeclareerd).

Dr. J.C. van der Does, oud-leraar aan een Christelijke Hogere Burgerschool te Amsterdam, heeft in zijn artikel, getiteld "Amsterdam in de tijd der Reformatie" en verschenen in een na wereldoorlog II uitgegeven opstellenbundel "Ons Amsterdam" z.j. (p. 49-67), aan de gebeurtenissen van die tijd, waarin bovenstaande aantekeningen thuis behoren, enige bladzijden gewijd. Trouwens ook andere historici hebben hun aandacht aan de aanval van de Wederdopers op Amsterdam in 1535 geschonken.

In 1534 was de actie der anabaptisten in deze stad aangevangen. Zij zou het middelpunt der beweging worden, "het nieuwe Jeruzalem, een stad der heiligen".

Op 22 maart 1534 werd getracht een begin te maken met het oproer. Dit geschiedde op de Dam. De daders werden gegrepen en terecht gesteld. De aanhang nam des niettegenstaande toe. De overheid waakte.

"Een verfoeielijke uiting van de dweepzucht", aldus Dr. v.d. Does (t.a.p. 51)," is de tragedie der naaktlopers op 11 februari 1535".

Het laat zich vermoeden, dat de Gorcumer Arent Jansz. van deze escapade deel uitmaakte.

De reis van de Amsterdamse roedrager naar Gorcum om aldaar inlichtingen aangaande Arent Jansz. te verkrijgen valt immers juist in de maand februari en na de 11e van die maand.

Bij de toen gearresteerden voegden zich in mei d.a.v. degenen, die, na op 10 mei van hetzelfde jaar, goed gewapend naar de Dam getogen zijnde, het stadhuis bezet te hebben, de volgende morgen dit gebouw aan de schutterij moesten prijsgeven ; enigen hunner sneuvelden ; ten getale van 25 werden zij tenslotte overmeesterd.

"Er werd met bittere wreedheid", aldus Dr. v.d. Does, (t.a.p. 52) "gerecht over hen uitgeoefend".

Op de 6e maart 1536 werd Arent Jansz. van Gorinchem te Amsterdam onthald. Al met al heeft het niet veel gescheeld of tijdens de voorjaarskermis van 1535 was er een "Nieuw Sion" in Amsterdam gevestigd.

Tenslotte en wellicht ten overvloede moge er op gewezen worden, dat de Doopsgezinden, brave, rustige en veelal eenvoudige lieden, niet met de fanatieke Wederdopers mogen vereenzelvigd worden. Het is n.l. niet aanwijsbaar, dat de Doopsgezinden, die weliswaar evenals de Wederdopers de doop der volwassenen aanvaardden, uit deze zijn voortgekomen. De eigenlijke stichter der Doopsgezinden was Menno Simonsz. (naar wie zij ook Mennonieten worden genoemd), die van de Wederdopers was Jan Beukelsz., een kleermaker uit Leiden, die in de stad Munster, waaruit de bisschop verdreven was, het "Nieuwe Sion" stichtte, waarvan hij koning was. In alle geval hebben de Doopsgezinden zich van de Wederdopers gedistancieerd.